

KUBİLAY HAN'IN GÜNEY SONG SEFERİ

Dr. Huriye ŞEN*

ÖZ

XIII. yüzyıla damgasını vuran, Cengiz Han'ın kurduğu Moğol İmparatorluğu, ele geçirdiği topraklar ve izlediği yayılma politikası ile geniş coğrafyayı hâkimiyeti altına almıştır. Cengiz Han ile başlayan Kuzey Çin'in istilasını halefi Ögeday zamanında tamamlanmıştır. Bu dönemde bazı girişimlerde bulunulsa da verimli topraklara ve ticari gelişmişliğe sahip Güney Song'un ele geçirilmesi mümkün olmamıştır. Güyük'ün ölümü üzerine Mengü'nün tahta çıkmasıyla kağanlık Tuluy soyuna geçmiştir. Güney Song, Moğol İmparatorluğunun kuruluşundan itibaren Çin'i ele geçirmeye çalışan Moğol hanlarının hedefi haline gelmiş ve saldırılara maruz kalmıştır. Mengü Han planlı bir şekilde ilerlemiştir. Ancak strateji değişikliği yaparak doğal bir coğrafi korumaya sahip Güney Song hanedanını zapt etmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Mengü Han'ın ölümü Song seferini akamete uğratmıştır. Güney Song'un zaptı Mengü'den sonra tahta geçen Kubilay döneminde gerçekteşmiştir. Güney Song, Çin'in kuzeyindeki halk için tahıl stoğu sağlayabilmek ve güney sınırlarının güvenliği için önemliydi. Ayrıca Güney'in zenginliklerini elde etmek ve gelişmiş deniz ticaretinden faydalanmak için de Güney Song ele geçirilmeliydi. Uzun yıllar süren mücadelenin ardından 1279 yılında Güney Song ele geçirilmiştir. Güney Song'un ele geçirilmesiyle birlikte Kubilay'ın Çin'de kurduğu Yuan Hanedanı tüm Çin'i yöneten ilk hanedan olurken, Kubilay da bütün Çin'i zapt eden ve Çin'e barışı getiren ilk hükümdar olmuştur. Bu çalışmada doğal korumaya sahip olmasından dolayı zaptı zor olan Güney Song'un önemi, Mengü Han tarafından istila girişimleri, Kubilay döneminde ele geçirilmesinin yanı sıra, etkileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kubilay, Yuan, Güney Song

THE SOUTHERN SONG EXPEDITION OF KHUBLAI KHAN

ABSTRACT

Having left their mark on the 13th century, the Mongolian Empire established by Genghis Khan dominated the vast geography with the lands it seized and the policy of its expansion. Starting with Genghis Khan, the invasion of North China was completed in the time of Ögeday. Despite attempts in this period, it was not possible to capture South Song which had fertile lands and commercial development. Upon the death of Güyük, the khanate passed to Tuluy lineage with Mengü's accession. The Southern Song was the target of The Mongolian Khans that tried to capture China since the foundation of the Mongolian Empire and was attacked. Mengü Khan progressed in a planned way. But he tired to capture the South Song which had a natural geographical protection by changing the strategy, but he was not successfull. The death of Mnegü Khan disrupted the Song expedition. The capture of South Song took place during the Khublai period, which passed the throne after Mengü. The Southern Song was important to maintain grain stock for the people of northern China and the security of its southern border. In addition, The Southern Song had to be captured in order to obtain the riches of the South and to benefit from improved maritime trade. After many years of struggle, the Southern Song was captured in 1279. With the capture of the South Song, Yuan Dynasty, established by Khublai Khan in China became the first dynasty to rule all China, and Khublai

*huriyese18@hotmail.com, Orcid ID:0000-0001-7032-624X. Bu çalışma Huriye Şen'in "Kubilay Döneminde Yuan Hanedanı-Japon İlişkileri" isimli doktora tezinden üretilmiştir. Huriye Şen, Kubilay Döneminde Yuan Hanedanı-Japon İlişkileri, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Manisa, 2019.

Khan became the first ruler to conquer all China and bring peace to China. The current study discusses the importance of the Southern Song, which was difficult to capture due to its natural protection, the invasion attempts by Megü Khan

Keywords: Khublai, Yuan, South Song

Giriş

XIII. yüzyıl başlarında siyasi birlik olmadan dağınık halde yaşayan Moğol kabilelerini tamamıyla idaresi altına alan Temuçin, 1206 yılında toplanan kurultayda “Cengiz” unvanını alarak, büyük hükümdar olmuştur (Moğolların Gizli Tarihi 1986:133-134; d’Ohsson 2008: 55). Cengiz Han sosyal hayatın kurallarını belirledikten ve ordu düzenini oluşturmuş, sonrasında yayılma politikasını uygulamaya koyarak, seferlerine başlamıştır. Tangutların Çin’in kuzeybatı bölgesinde kurduğu Hsia Hanedanını vergi vermeye zorlamış, Çin’in kuzeybatı ticaret yollarının ele geçirilmesiyle birlikte, dikkatini Çin’in kuzeyine çevirmiş ve Cürçenlerin kurduğu Kin Hanedanı üzerine hareket etmiştir (Moğolların Gizli Tarihi 1986:171-172; Grousset 2014:258; Rossabi 2015: 6).

Cengiz Han yönetiminde Moğol birlikleri Şan-si’nin en kuzeyindeki Ta-t’ong bölgesini, Ho-pe’i’nin kuzeyindeki Siyüan-hua ve Po-ngan gibi sınır eyaletlerini tahrip ederek ilerlerken oğullarının komuta ettiği ordular üç koldan hareket etmiştir. Oğulları Cuçi, Çağatay ve Ögeday’ın komuta ettiği grup merkezi Şan-si’ye girerek T’ai-yüan ve P’ing-yang şehirlerine ulaşmış, Tuluy’un komutasındaki grup Hopei’e inerek Ho-kien-fu’yu almış ve Şang-tong’a girerek Tsi-nan’ı ele geçirmiştir. Cengiz Han’ın kardeşi Kasar’ın komutasındaki grup ise Peçili Körfezi boyunca uzanmıştır. Cengiz Han’ın Pekin’i ablukaya almaya çalıştığı sırada Kin kralı saray darbesi sonucu öldürülünce yeni kralın isteği üzerine barış yapılmış, Kinlerin harp tazminatı ödemesi kabul edilmiştir. Ne var ki Moğolların geri çekilmesini fırsat gören Kin kralı başkenti terk ederek, K’ai-fong-fu’ya yerleşmiştir. Bu gidişi savaş ilanı olarak düşünen Cengiz Han anlaşmayı bozmuş, yeniden Ho-pe’yi istila edip Pekin’i işgal etmiştir. Moğol-Kin mücadelesi kısa aralıklarla Cengiz Han’ın ölümüne kadar devam ettiyse de halefi döneminde sonuçlanmıştır (Grousset 2014: 260-262).

Cengiz Han sadece Kuzey Çin’de ele geçirdiği topraklarla hâkimiyetini genişletmekle kalmamış, aynı zamanda Kara-Kıtay İmparatorluğu ile girdiği mücadele sonucunda İli, Isık-kul, Çu ve Talas bölgeleri ile Doğu Türkistan’ın Moğol topraklarına katılmasıyla Harezmi İmparatorluğu ile komşu olmuştur (Grousset 2014: 268-269). Cengiz Han’ın Pekin’i ele geçirdiği haberi Harezmi İmparatorunu harekete geçirmiştir. İki taraf arasında ticari ilişkiler kurulmaya çalışılmış, ancak Otrar valisinin Moğol elçilerini öldürmesi sonucunda Cengiz Han Harezmi Seferi’ni başlatarak, Otrar’ı ele geçirmiştir. Buhara, Semerkant, Balasagun, Maveraünnehir ve Fergana zapt edilmiş (Cüveyni 2013: 116; Cüzcani 2016: 51-58), Merv alınmış, Kafkasya geçilerek, Dnepr’e varılmış, Lahor’a kadar Pencap istila edilmiştir (Temir 2012: 421). İleri görüşlü bir devlet adamı olan Cengiz Han, ölümünün ardından yaşanabilecek kargaşayı engellemek için toprakları dört oğlu arasında paylaşmış (Cüveyni 2013: 94-95), ayrıca kendinden sonra yerine geçecek kişinin Ögeday olduğunu vasiyet etmiştir (Cüveyni 2013: 186).

Cengiz Han’ın ölümünün ardından tahta oturan Ögeday, Cengiz Han’ın bıraktığı yerden seferlerine devam etmekte idi. Ögeday, tigin ve noyanlarının bir kısmını

Ortadoğu ve Deşt-i Kıpçak üzerine gönderirken kendisi de Çin üzerine sefere çıkmıştır. Cengiz Han döneminde başlatılan Kin Hanedanı ile mücadele sonuçlanmış değildir. Kin Hanedanı boş durmamış, Moğolların elindeki T'ong-kuan'ı, Şan-si'nin güneybatısında Sarı Nehrin kuzeyindeki Ho-çong kalesini ve merkezi Şen-si'de bütün Wei havzasını geri almıştır. Bunun üzerine Ögeday, kardeşi Tuluy ile birlikte iki koldan hareketle Kin hanedanı üzerine sefere çıkmıştır. Geçilmesi zor bir yer olan T'ong-kuan Moğollar tarafından aşılmış, Ögeday, beraberindeki ordu ile Ho-çong'u ele geçirip Sarı Nehri yönünde ilerlerken, Ho-nan'ın kuzeyine doğru ilerleyen Tuluy da Wei vadisini aşmış Ho-nan'ın güneyinde Kin topraklarında ortaya çıkmıştır. Ögeday ve Tuluy'un birlikleri Ho-nan'da buluşmuştur (d'Ohsson 2008: 165-167; Grousset 2014: 292-293). Moğol-Kin mücadelesi neticesinde Moğollar ele geçirilmesi zor olan T'ong-kuan'ı zapt etmeyi başarmıştır. Kin'in başkenti K'ai-fong'u almakla görevlendirilen Moğolların önemli komutanlarından biri olan Sübötay, uzun bir direnişin ardından başkenti Moğol hâkimiyetine almıştır (Grousset 2014: 293).

Kin İmparatorluğuna karşı yapılan bu seferde Tuluy'a Kin imparatorluğuna düşman olan Song Hanedanı yardım etmiştir. Ögeday'ın yardımlarının karşılığında Song Hanedanına Ho-nan'ın güneydoğusundaki bazı yerleri vermiştir. Song Hanedanı yeterli olmadığını düşündüğünden Ho-nan'ın tamamını talep edip Moğollara saldırmıştır. Song saldırıları nedeniyle K'ai-fong kısa süreliğine Song Hanedanına geçmiş, buna karşılık Moğollar harekete geçip Songların geri çekilmesini sağlamıştır. Bunun üzerine Song imparatoru barış talebinde bulunmuştur. Barış talebi Ögeday'ın Songlar üzerine sefere çıkma kararını değiştirmemiştir. Moğol ordusu üç koldan harekete geçmiştir. Ögeday'ın oğlu Godan (Kuten-Kotan)'ın komuta ettiği ordu Siçuan'a girip Siçuan eyaletinin merkezi yönetimi olan Çengdu ve diğer şehirleri almış; Temütai komutasındaki ordu Tan'dan Song topraklarına girmiş, Hukuan eyaleti de dâhil olmak üzere Sian-yang, Tsao-yan, Negan-fu'yu almış; diğer ordu ise Kian-nan bölgesinden ilerlemişti. Ancak Moğol komutanları mağlup edilince ele geçirilen yerler tekrar Songların himayesine girmiştir (d'Ohsson 2008: 174-175; Grousset 2014: 294).

Mengü Han'ın Güney Song Seferinde Kubilay

Moğol İmparatorluğunda veraset sistemi hakkında bir kanun bulunmaması, her han ölümünden sonra halefinin kim olacağı meselesinin uzun görüşmelere bağlı kalmasına neden olmaktadır. Kurultay toplanıp han seçilinceye kadar geçen sürede ölen hanın hanımı hâkime sayılırdı (Barthold 2013: 152-153). Ögeday'ın ölümünden sonra han seçilinceye kadar ülke yönetimi eşi Töregene Hatun'a verilmiş (Cüveyni 2013: 228), Töregene Hatun düzenlediği kurultayla oğlu Güyük'ü Büyük Han yapmayı başarmıştır (Beyani 2015: 129-130). Ancak Güyük Han, Batu Han ile yaşadığı anlaşmazlık sonucu Batu Han üzerine harekete geçtiği sırada ölmüştür (Grousset, 2014: 308). Güyük'ün ölümü üzerine eşi Oğul Gaymış ve oğulları han seçilinceye kadar ülke yönetimini elinde bulundurmuş (Cüveyni 2013: 243-244), sonrasında Batu Han'ın emriyle düzenlenen kurultayda Tuluy'un oğlu Mengü Han Büyük Han ilan edilmiştir. Yönünü Doğu Asya ve Orta Doğu'ya çeviren Mengü Han, kardeşi Hülagü'yü İran üzerine gönderirken diğer kardeşi Kubilay'ı Çin'de ele geçirilen toprakların yönetimi ile görevlendirmiştir (Reşidüddin 2013: 12-13). Moğol ilerleyişinin başarılı bir şekilde yürütüldüğü sırada Mengü Han, halefleri gibi Çin'in güneyindeki Song Hanedanı üzerine çıkacağı seferin hazırlığı içindeydi. Ataları için olduğu kadar kendisi için de

önemli olan Song meselesini çözüme kavuşturması gerekiyordu. Moğolların Çin'in kuzeyindeki hâkimiyetlerini güçlendirmek ve buradaki milliyetçi Çinlilerin güneyde Song Hanedanı etrafında birleşmelerini engellemek için Song Hanedanına boyun eğdirmek önemliydi. Mengü Han'ın Song seferi bölgenin iklim koşullarının Moğol ordusunun alışık olduğundan farklı olmasından dolayı, askerlerin zorlanacakları gerekçesiyle bazı liderlerden tepki alsa da Mengü kararlıydı (Rossabi 2015: 42).

Song Hanedanının toprakları Yangtze nehrinin sağladığı doğal koruma ile doğrudan saldırıya imkân vermeyen coğrafi koşullara sahipti. Bunun farkında olan Mengü Han haleflerinin yaptığı hataya düşmeden hareket etmekteydi. Bu nedenle sahada Song Hanedanına üstünlük sağlamak için güneybatıdaki Dali'ye saldırarak, harekâtı başlatmaya karar verdi (Atwood 2004:363). Mengü Han'ın Song topraklarından önce Çin'in güneybatısında bulunan dağlı ve çoğunlukla Çinli olmayan halktan oluşan bu bölgeye saldırma planı önemliydi. Eğer başarılı olunursa, bu sefer Song'a üstünlük sağlayacak ve yanı sıra Burma ve Hindistan ile olan verimli kara ticaretini kesintiye uğratmış olacaktı. Mengü Han, bu önemli sefer için Kubilay'a Dali'yi Moğol İmparatorluğuna bağlaması emrini vermiştir (Nicolle and Hook 1990: 57). Kubilay ilk askeri seferi olan Dali için ciddi bir hazırlık yapmış, Konfüçyüsçü hocası Yav Şu ve Cengiz Han'ın en önemli ve yetenekli komutanlarından Sübötay'ın oğlu Uryankaday bu seferde Kubilay'a yardım etmiştir.

Hazırlıklarını tamamlayan Kubilay, birliklerini Shensi'nin kuzeybatısındaki Lin-tav şehrinde toplayıp buradan hareketle güneye ilerlemeye başlamıştır. Moğol geleneklerine uyan Kubilay, Dali'ye saldırmadan önce elçi göndererek savaşmadan tabi olmalarını istemiştir. Ne var ki Dali kralı göstermelik bir kral olduğu için yönetimde söz sahibi değildi. Söz sahibi olan vezir Kao T'ai-hsang (Gav Tay-şiang)'ın Kubilay'ın gönderdiği elçileri öldürtmesi savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Kubilay'ın Dali seferi için planı orduyu üç gruba ayırarak hareket etmekte. Uryankaday'ın birlikleri batıdan Dali'ye yaklaşırken Kubilay direkt düşmanla temas edecek, diğer birlik ise doğudan saldıracaktı. Vezir Kao T'ai-hsang Moğol saldırısına direnmekte kararlıydı. Askeri kuvvetlerini Chin-sa Ching Nehri kıyısında yığıp saldırı kuvvetini beklemiştir. Chin-sa Ching Nehri'nin diğer kıyısına ulan Kubilay'ın birlikleri tulumlardan salları yaparak karşıya geçip saldırıya başlamışlardır. Saldırıları karşısında Vezir Kao T'ai-hsang kaçmaya çalışsa da yakalanıp öldürülmesi ile Dali seferi zafer ile sonuçlanmıştır (Rossabi 2014: 318-319). Song Hanedanını zayıflatmak için yapılan bu seferle birlikte Song şehirleri için önemli olan ticaret kontrol altına alındığı gibi Moğol ordusunun Song topraklarına girebileceği stratejik noktalar ele geçirilmiştir (Sasaki 2015: 50).

Mengü Han, Dali'nin başarılı şekilde ele geçirilmesinin ardından, Song Hanedanı üzerine sefere çıkmıştır. Song ordusunun tek bir bölgede yoğunlaşık savunma yapmalarını engellemek için Moğol kuvvetlerini dört farklı koldan saldırıca şekilde düzenlemiştir. Buna göre; Mengü'nün komuta ettiği birlik güneye doğru hareket ederek Siçuan bölgesini ele geçirip doğuya yönelecek, Kubilay'ın birlikleri inşa ettirdiği K'ai-ping¹ şehriden güneye ilerleyip Çin merkezine girecek ve Yangtze nehrini O-

¹ Mengü Han'ın Kubilay'ı Çin'in kuzeyinde ele geçirilen toprakların yönetimiyle görevlendirmesinin ardından Kubilay danışmanı Liu Ping-chung'a yapımını emrettiği yeni şehirdir. Kubilay han olduktan sonra adı Shang-tu olarak değişecek olan yeni şehir K'ai-ping

çov'dan geçerek yenilgiye uğratacaktı. Yünnan'dan kuzeydoğuya hareket etmekle görevli Uryankaday'ın emrindeki üçüncü birlikle buluşacak, dördüncü birlik ise O-çov'un kuzeybatısındaki Şiang-yang'a doğru hareket ederek Kubilay ve Uryankaday'ın birlikleriyle birleşecekti (Rossabi 2015: 42).

1258 yılında Mengü ve ordusu, Kansu bölgesinde Liu-pan dağında kurdukları kampta son hazırlıklarını tamamladıktan sonra hareket ederek Siçuan'a girmiş, birçok kenti ele geçirip Moğol kontrolü altında olan Li-chou'ya ulaşmıştır. 1259 yılında Ya-chou'yu almak için Siçuan'ın batısından Ho-chou'ya ilerleyen Mengü, şubat ayında başladığı saldırılarına bahar ve yaz ayları boyunca yoğun bir şekilde devam etmiştir. Ancak Song kuvvetlerinin Ho-chou'da gösterdikleri direniş nedeniyle Moğol ilerleyişi yavaşlamıştır. Diğer Moğol kuvvetleri ise farklı güzergâhlardan Song topraklarına saldırmaktaydı. Merkezi orduyu komuta eden Kubilay Song şehri O-çov'a hareket etmek için Hupeh'te yeni bir cephe açarken Moğol soyluları da Kuzey Huai-nan yolunu tutuyordu. Diğer taraftan da Uryankaday, Song topraklarının kuzeydoğusuna doğru Yangtze'de Kubilay ile birleşmek için ilerlemekteydi. Moğol ordularının farklı noktalardan saldırıları karşısında Song savunmasının ciddi şekilde tahrip edilmesi ile hanedan tehlikeye karşı karşıya idi. (Allsen 2008: 410-411). Mengü Han ordularını toplayıp Moğol ilerleyişini yavaşlatan direnişi kırmak için Ho-Çou'ya saldırıya da istediği sonucu elde edememiş, geri püskürtülen Moğol ordusu fırtına nedeniyle burada sıkışıp kalmıştır. Song seferinin devam ettiği sırada sefer tamamlanamadan Mengü Han hastalanarak ölmüştür. Ancak Kubilay sefere devam ederek O-çou'yu kuşatmıştır. Kubilay'ın Song başkenti Lin'an'ı alacağını ilan etmesinin ardından Song imparatorunun O-çou'yu savunmak için gönderdiği Nazır Jia Si Dao, Kubilay'a elçi göndererek barış talep etmiştir. Mengü Han'ın ölümünün ardından imparatorlukta Kubilay'ın aleyhinde gelişmeler olması Kubilay'ın eşi Çabi'yi endişeye sevk etmiş, Kubilay'a haber göndererek geri dönmesi gerektiğini bildirmiştir (Hing Ming 2016: 11-12; Humble, https://www.academia.edu/38969858/Yuanshi_Annals_of_Qubilai_1). Bu durumu daha fazla göz ardı edemeyen Kubilay barış talebini kabul etmesinin ardından başkente dönerken geride iki komutanı ile birlikte asker bırakarak Uryankaday ile buluşmalarını ve onun buyruklarına uymaları konusunda emir vermiştir. Ancak Song veziri yapılan anlaşmaya uymayarak askerlere saldırmıştır. Song seferi Mengü Han'ın ölümünün ardından ve imparatorluk merkezinde başlayan karışıklık nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Bu sebeplerden dolayı Song Hanedanının ele geçirilmesi yirmi yıl gecikmiş oluyordu (Rossabi 2015: 44).

Kubilay Han'ın Song Seferi

Mengü'nün hanlık tahtına oturmasıyla birlikte iktidar Tuluy oğullarına geçmiş ise de Mengü Han'ın ölümüyle birlikte yerini Kubilay ve Arık Böke arasında yaklaşık dört yıl süren bir hanlık mücadelesine bırakmıştır. Bu mücadele Arık Böke'nin Çağatay Hanı Algu ile yaşadığı anlaşmazlık sonrasında Kubilay'a teslim olması neticesinde Kubilay'ın Büyük Han olmasıyla sonuçlanmıştır. Kubilay, hem Moğolların hanı hem de Çin

eski Çin hanedanı olan Tang'ın başkenti Ch'ang-an örnek alınarak yapılmıştır. Başlangıçta tepki görse de inşa edilen yeni şehir Mengü Han döneminde çıkılan Song seferinde önemli olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Cary Y. Liu, "The Yüan Dynasty Capital, Ta-tu; İmperial Building Program and Bureoucracy", **T'oung Pao**, Second Series, C. LXXVII, S. 4/5:, s.264-301.

topraklarının hükümdarı olarak benimsenmeyi ve her iki halkın da desteğini almayı amaçlamaktaydı. Kuzey Çin topraklarına sahip olan Kubilay, hâkimiyetini genişletmek ve yeni topraklar ele geçirmek için harekete geçtiğinde önceliği Çin'in güneyi idi. Verimli toprakları ve gelişmiş ticareti sayesinde elde ettiği zenginlik Güney Çin'i önemli bir konuma getirmekteydi². Eğer Kubilay, Çin'in güneyinde bulunan Song Hanedanını ele geçirirse tam anlamıyla Çin birliğini sağlayıp saygı görmekle kalmayacak topraklarını tehdit eden bir düşmandan da kurtulacaktır (Rossabi 2015: 75).

Tang hanedanının yıkılmasının ardından kurulan, kısa sürede geniş bir bölgeyi kontrol eder duruma gelen Song Hanedanı, kuzey bölgesinin Cürcenlerin hâkimiyetine geçmesiyle elinde bulunan, güneydeki verimli topraklara çekilerek burada inşa ettiği yeni başkentle varlığını devam ettiriyordu (Davis 2001: 142). Güney Song, Moğol İmparatorluğu'nun kurulmasından itibaren Çin'i ele geçirmeye çalışan Moğol hanlarının saldırılarıyla karşı kaşıyaydı. Song hanedanının kurulduğu bölge coğrafi özellikleri sayesinde doğal olarak korunmaktaydı. Yangtze nehriyle çevrili olması Song topraklarının ele geçirilmesine imkân vermiyordu. Bir yandan da üstün askeri yeteneklere sahip Moğolların denizde yaşanabilecek bir mücadele ile ilgili tecrübesizlikleri Yangtze nehrini geçip Song topraklarına hâkim olmalarını engelliyordu. Bunun farkında olan Mengü Han, Dali'nin ele geçirilmesiyle Song'a üstünlük sağlamayı planlamış, ancak Dali'nin zaptı sonrasında çıkılan Song seferi (Atwood 2004: 363) Mengü Han'ın ölümü ile akamete uğramıştır (Lorge 2005: 75).

Tahta çıkan Kubilay, Çin'in en verimli topraklarını ele geçirmek, kuzey bölgesinde yaşayan halkın ihtiyacını karşılayacak miktarda tahıl temin edebilmek, hâkimiyeti altında çıkan isyanlara, saldırılara karşı güney sınırlarının güvenliğini sağlayabilmek için Song Hanedanını kendine tabi kılmak istiyordu. Kubilay'ın bu isteği ancak yıllar sonra gerçekleşecekti. Çin deniz ticaretini elverişli kılan limanları elinde bulunduran Song, deniz ticareti sayesinde zengin bir ülke haline gelse de fakir halkın gelir elde etmek için ticaret yapılan limanlara akın etmesi liman şehirlerindeki nüfusun artmasına neden olmuştur. Deniz ticaretinin gelirinden sadece halk ve tüccarlar yararlanmamış, devlet de ordunun varlığını devam ettirmek, şehirlerin masraflarını karşılamak için deniz ticaretinde alınan gümrük vergisinden faydalanmıştır. Ancak ticari gelirlerdeki memnuniyet ülke içindeki sorunları ortadan kaldırmamıştır (Delgado 2017: 70-73). Toprak zenginlerinin, köylünün toprağını zorla ya da kandırarak elinden alıp kendi topraklarını genişletmeleri; üst düzey devlet görevlileri ve akrabalarının yetkilerini kötüye kullanarak kendilerini vergiden muaf tutmaları; toprak vergi ödemelerindeki eksiklik ekonomiyi zora sokmuş, devlet ordunun masraflarını karşılayamaz duruma gelmiştir (Rossabi 2015: 78).

Song Hanedanının kendi içinde mali kriz yaşadığı dönemde Kubilay, Moğol geleneklerine uyarak elçiler göndermiş, Song Hanedanından kendini han olarak tanıyıp yıllık vergi ödemeyi kabul etmesini ve Yuan Hanedanının vassalı olarak varlığını sürdürme talebini bildirmesini istemiştir. Ancak gönderilen elçilerin reddedilmesi Song seferinin başlamasına neden olmuştur (Delgado 2017: 74). Kubilay'ın görevlendirdiği

² Güney Çin'in ticari gelişimi ile ilgili detaylı bilgi için bakınız. Shiba Yoshinobu,(1983), *Sung Foreign Trade:Its Scope and Organization, China Among Equals The Middle Kingdom and Its Neighbors, 10th- 14th Centuries*, (Ed. Morris Rossabi),California: University of California Press.

Zhang Rongshi ve Hiseh Ch'eng'in komuta ettiği donanma, Song üzerine çıktığı ilk seferde Song savunma hattını kırmayı başaramamıştır. Başarısız bir sefer olmasına rağmen elde edilen tek başarı, Song'un Siçuan bölgesini başarılı şekilde savunan komutan Liu Cheng'in, Song İmparatorundan fazla yetkiye sahip olan Veir Jia Sidao'nun onun başarısından rahatsız olması üzerine onu suçlayıp tutuklanmasını emretmesiyle yanına adamlarını da alarak Kubilay tarafına geçmesi olmuştur. Bu dönemde patlak veren Li Tan isyanı³ başarılı bir şekilde bastırılmıştır. Song üzerine çıkılacak yeni bir sefer için başlayan hazırlıklar kapsamında Song'un zaptını zorlaştıran, doğal koruma sağlayan su yollarına girebilmek için donanma iyileştirilecek, seferde kullanılacak gemilerin yapımına önem verilecekti. Ta-tu, Kai-ping, Teng-chou (Dengxian) ve Kuanghua (Laohekou) gibi merkezlerde komutan Tung Wen-ping'in gözetiminde gemiler yapılmış, ancak yapılan hazırlıklara rağmen Yuan donanması Song savunmasını yıkamamıştır.

Song Hanedanının ticaret ortakları ile ilişkilerinin kesilmesi ve ekonomik olarak zor duruma düşürülmesi, Song savunmasını yıkmayı henüz başaramayan Kubilay'ın Song'u ele geçirme planının önemli bir basamağını teşkil etmekteydi (Küçükyağın 2013: 97). Song Hanedanı ile gelişen ve büyük gelir elde edilen deniz ticaretinin taraflarından biri olan Japonya, Kyushu Adası'nda bulunan, ticaret gemileri için güvenli bir liman olan Hakata Koyu ile önemli bir ticaret merkeziydi (Cobbing 2009: 95-96). Japonya büyük miktarda bakır rezervleri olan ve Çin'e bakır ihraç eden bir ülke olmasına rağmen X. yy ortalarından itibaren kendi parasını üretmeyi bırakıp Çin parasını kullandığı için bakır para arayışına girmiş ve Song bakır parasının ithalatçılarından olmuştur. Bu dönemde uluslararası ticarete Song parası ödeme aracı olarak kullanıldığı için Song parasına olan talep giderek artmış, ancak bu talebin karşılanmasında hammaddenin yeterli olmaması nedeniyle sorun yaşanmıştır. Bakır hammadde ithalatı ise büyük miktarda rezervleri olan Japonya'dan yapıldığı için Japonya önemli bir ticaret ortağıydı. Kubilay bu hammadde ticaretini ele geçirip hanedanının geleceğini güvence altına almak istiyordu. Bu nedenle Song'un en büyük ticaret ortaklarından biri olan Japonya Moğolların hedefi haline gelmiştir (Küçükyağın 2013: 94-97). Kubilay, Japonya ile savaşmadan diplomatik ilişkiler kurarak bir tabiiyet sağlamaya çalışmıştır. Ancak Kubilay'ın Japonya'ya gönderdiği mektupta yer alan imparatoru ve ülkeyi küçümseyici ifadelerin Japonlar tarafından saygısızlık olarak kabul edilip diplomatik girişimlerin cevapsız bırakılması savaşa neden olmuştur (Kawazoe 1977: 23-28). 1274 yılında gerçekleşen Yuan-Japon savaşının hava olayları, yeterli ikmal yapılamaması gibi nedenlerden dolayı başarısız olması neticesinde (Sasaki 2015: 26-27) Japonlar Kubilay'ın tekrar saldırma ihtimaline karşı savunma tedbirleri alırken yaklaşan ikinci tehlike nedeniyle Güney Çin ile olan ticaretini durdurmuştur (Yamada 1916: 176).

³ Kubilay'ın kardeşi Arık Böke ile mücadele ederken Kuzey Çin'de patlak veren yerel bir isyandır. Şantung ilinin Yidu(I-tu) bölgesinin yöneticisi Li Tan tarafından başlatılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Hok-lam Chan, "Zhu Yumning's Quianwaji (Memoir of By-gone Events): A Neglected Source on Li Tan's Rebellion of 1262", *The East Asian Library Journal* 11, S.1: s.103-108; Otagi Matsuo, 李壇の叛乱と其の政治的意義(Li Tan Ayaklanması ve Siyasi önemi), *Toyoshi Kenkyu* 6/4, 1941, s.253-278.

Kubilay'ın hedefi yavaş yavaş gerçekleşiyordu, ancak Song Hanedanının ekonomik olarak zor durumda bırakılması da Song savunmasının kırılmasında beklenen etkiyi göstermiyordu. Doğal setleri bulunan Song savunmasında büyük birliklerin hareketini zorlaştıran batıda Sichuan Dağlarının; doğuda ise doğudan batıya uzanan Huai nehri ve kolları üzerine kurulu güçlendirilmiş savunma sistemlerinin varlığı bu kırılmayı zorlaştırıyordu. Zorluğa rağmen Song savunmasını kırmayı başaramayan Kubilay'ın birlikleri, gerçekleştirilen başarısız saldırılar sonucunda önemli bir açık tespit ettiler. Song savunmasında bulunan, Moğol komutanlarından Aju (A-çu)⁴ tarafından rapor edilen bu açık; batıdaki dağlar ve doğudaki Huai nehri arasında kalan güneye doğru akan, Xiangyang (Şiang-yang) ve Fancheng adında iki şehir tarafından korunan Yangtze'nin bir kolu olan Han nehriydi. Han nehrini çevreleyen bu iki şehrin zaptı sağlanırsa Song Hanedanının içlerine doğru ilerlenebilecekti. Aju Moğol birliklerinin yanına Kuzey Çinli piyadeleri de sefere dâhil ederken Chang Hsi adlı subay donanmanın başına getirilerek Xiangyang'a gitmesi, tarafını değiştirip Kubilay'a katılan komutan Liu Cheng'e de Shaanxi ve Siçuan'da yapımı tamamlanan gemilerin komutasında Han nehrindeki Aju'ya katılması emredilmiştir. 1268 yılında Aju, Xiangyang ve Fancheng saldırılarına başlamıştır (Jung-Pang 2012: 212-214).

Song'un yetenekli, geçmişte Moğollara saldırıp yenilgiye uğratan tek Çinli komutanı olan Lü Wende, bu saldırıların sadece iki şehir için tehdit oluşturmadığının aynı zamanda Song savunması için de ciddi bir tehdit olduklarının farkındaydı. Bu tehdidi bertaraf edebilmek için saldırı planlamış, ancak 1270 yılında ölünce bu saldırı gerçekleşmemiştir (Lorge 2005: 83-84). İki şehir de tehdit altında olmasına rağmen Vezir Jia Sidao ancak altı ay kadar bir sürenin ardından harekete geçerek, Huai Nehri Savunması Komutanı Chang Shie'ye ek birlik ve malzeme temin etmesi için emir vermiştir. Kuşatmanın başlamasından yaklaşık bir yıl sonra Xia Gui ve Fan Wen-hu ortak komutasında üç bin kişilik ordu Han nehrinden Xiangyang'a doğru yola çıkmış, ancak Yuan ordusu tarafından pusuya düşürülerek geri püskürtülmüştür. Fan Wen-hu ve komutasındaki birlikler üç kez kuşatma altındaki bu iki şehre yardım götürmek için denize açılırsalar da geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Yuan kuvvetleri Xiangyang ve Fancheng kuşatmasını sürdürürken bir yandan da Song kuvvetlerini Huai Nehri savunma hattında ve Siçuan'da oyalıyordu (Jung-Pang 2012: 214-215). Yuan ordusunun Xiangyang ve Fancheng üzerindeki baskısı sonucunda Song ile bağlantısı kesilmiştir. Ne var ki bu durum da şehrin teslim olmasını sağlamamıştır. Bu nedenle Kubilay, kuşatmanın uzun yıllar sürme ihtimaline karşı şehirlerdeki direnişi kırmak için yeğeni İlhanlı hükümdarı Abaka'dan yardım talebinde bulunmuştur. Abaka'nın yardıma gönderdiği İsmail ve Alaaddin adında iki Müslüman mühendis, 1272 yılında savaş alanında gerekli incelemeleri yaptıktan sonra uzun mesafede kullanılacak iki mancınık yapmıştır. Aju'nun komutanlarından biri olan Arık Kaya bu mancınıklarla birlikte saldırınca Fancheng savunması daha fazla dayanamamış, böylece şehir ele geçirilmiştir. Ünlü komutan Lü Wende'nin kardeşi olan, Xiangyang'ın savunmasını yapan Lü Wenhüan Fancheng'in teslim olduğunu duymasına karşın direniş göstermiş, hemen teslim olmamıştır. Saldırılarına daha fazla

⁴ Aju, Cengiz Han'ın yetenekli komutanlarından olan Sübötay'ın torunu, Kubilay'ın Dali seferine birlikte çıktığı Uryankaday'ın oğludur.

dayanamayacağını anlayınca teslim olarak yaklaşık beş yıl süren kuşatmayı bitirmiştir. Bununla birlikte Song savunmasının önemli bir hattı Yuan kuvvetlerinin eline geçmiştir (Rossabi 2015: 84).

Kubilay, Song üzerine göndereceği birliklerin liderliğine güvendiği komutanı Bayan'ı getirmiş, ayrıca Xiangyang ve Kai-ping'te gemi yapılması emri vermiştir. 20 Temmuz 1274 tarihinde Song Hanedanına karşı resmen savaş ilanının ardından devletinin tüm birimlerine gönderilen fermanla savaşın sebebinin Song halkıyla mücadele olmadığı, Vezir Jia Sidao'nun Song'a gönderilen Yuan elçisini tutuklamasından ve düşmanca faaliyetlerinden dolayı onu cezalandırmak olduğu duyurulmuştur. Ekim ayında başlayan savaşta bir yandan Liu Cheng Huai Nehri tarafından, komutan Suge de Siçuan boyunca güneyden baskı uyguluyor (Jung-Pang 2012: 218), diğer taraftan da Bayan ve Aju, Han nehrinin aşağı kısımlarına hâkim olduktan sonra doğudaki Ho-pei, Ngan-huei ve Kiang-su bölgelerindeki şehirleri ele geçirerek Yangtze Nehrine doğru ilerliyordu. Yangtze Nehri'ni geçip Song hanedanının başkenti Lin'an'a yaklaşan Bayan (Grousset 2014: 323), Song başkentine üç yönden saldırmayı planlamaktaydı. Plana göre iki grup karadan saldırırken bir grupta denizden saldırı gerçekleştirecekti. Ancak denizden saldırmak için gemiler yetersizdi. Bu nedenle planın birkaç ay ertelenmesi düşünülürken Bayan beklemeyip karada saldırmaya karar vermiştir. Birliklerine hareket emri veren Bayan, Lin'an'a doğru ilerlemekteydi (Jung-Pang 2012: 225).

Song Hanedanının yönetiminde karışıklıklar mevcuttu. 1274 yılında ölen İmparator Du-dzong (Tu-tsong)'un yerine çocuklarının küçük yaşta olmasından dolayı annesi Hsieh naiplik etmekteydi. Bayan'ın başkente ilerlediğini bilen naiibe şehri teslim etmeyi ve Kubilay'ın hâkimiyetine girmeyi kabul ediyordu. Bayan'ın bu duruma şüpheli yaklaşımına rağmen iki taraf arasındaki görüşmeler neticesinde şehir teslim olmuş (Cleaves 1956: 244-247), Song memurları da Kubilay'ın hâkimiyetine girmeyi ticaretlerine devam edebilmenin ve zenginliklerini arttırmanın yolu olarak gördükleri için Qanzhou'yu teslim etmişlerdir. Başkent teslim olmasına rağmen bazı hanedan üyeleri ve hanedana bağlı donanma komutanları bu duruma karşı çıkmışlardır. Bunlar, imparatorun üvey kardeşlerini de yanlarına alarak kaçtıkları için başkent teslim edilse de Song Hanedanı tamamen kontrol altına alınamamıştır. Destek sağlayabilecekleri tüm yolları kesen Yuan ordusu takibe başlamıştır (Delgado 2017: 75). Güneydeki Çüen-cov limanına gelen Song komutanları, burada Deniz Ticareti Amiri olan Arap tüccarların soyundan gelen Pu Şo-gıng ile görüşüp isteklerini bildirmişler, ancak güvenmekte tereddüt ettikleri için buradan ayrılarak Hui-cov'a geçmişlerdir. Kendilerini takip eden Yuan birliklerinin gelişiyile Ley-cov Yarımadası açıklarında bulunan Nacov adasına sığınmışlardır. Buradan hareket ederek Champa'ya gitme planları yapmalarına rağmen Yuan birliklerinin Ley-cov'u işgal etmesi ve Champa'ya gidecek yolları engellemesi sonucu denize açılıp Yay-şan adasına varmış olsalar da Yuan birliklerinin kuşatmasından kurtulamamışlardır. Kaçan Song komutanlarının da ele geçirilmesiyle birlikte 1279 yılında Song Hanedanı tamamen ortadan kaldırılıyordu (Rossabi 2015: 90-92).

Song Hanedanının ele geçirilmesiyle Kubilay önemli kazanımlar elde etmiştir. Sefer sonunda yağma yapılmasına izin vermediği gibi buradaki toprak dağılımına, toprak yapısına dokunmamış, Çin'in güneyinin nüfusu kuzeyden daha fazla

olduğundan konulan vergilerden çok miktarda gelir sağlanmıştır. Çin'in kuzeyi için gerekli olan tahıl desteği Kubilay'ın Büyük Kanal projesi⁵ ile gerçekleştirilmeye (Togan Arıcanlı 1984: 84) çalışılmışsa da bu sistem yüksek maliyeti nedeniyle başarısız olmuştur. Kubilay, Song ordusunun da katılmasıyla tabiiyet bildirmeyen adaları, bölgeleri ele geçirmek için büyük bir ordu oluşturmuştur. Song donanması canlandırılmış, genişletilmiş, görev tanımı değişmiştir. Kıyı ve nehir bölgelerini korumanın yanı sıra hem ticari hem de askeri faaliyetlerde görev alan okyanus filosu haline getirilmeye çalışılmıştır (Weatherford 2018: 279). Kubilay'ın siyasi ve ekonomik amaçlarına ulaşması için birleşik ve merkezi bir Çin gerekmektedir. Bu nedenle Kubilay kendini Güney Çin'e kabul ettirmek için rehin tutulan Songluları serbest bırakmış, kendilerini istilacı olarak değil Yuan yönetimi altında birleşik Çin'in eşit vatandaşı olarak görmeleri için çabalamıştır. Güney Çin'in ıslahı ve Güney ekonomisindeki geleneksel özelliklerin birçoğunun korunmasını amaçlamıştır (Rossabi 2008: 436). Yuan Hanedanı tüm Çin'i yöneten ilk hanedan ve Çin tarihinin önemli dört hanedanından biri olarak bilinmektedir (Hsiao 1978: 3).

Sonuç

Moğol İmparatorluğunun kurulmasından Song Hanedanının ele geçirilmesine kadar geçen süre boyunca Moğol-Çin mücadeleleri yaşanmıştır. Çin'in kuzeyinde başlayan bu mücadeleler Çin'in tamamını ele geçirme hedefiyle güneye de yayılmıştır. Cengiz Han ile başlayan Çin'in tamamını ele geçirme hedefi ancak torunu Kubilay Han döneminde gerçekleşmiştir.

Mengü'nün ölümüyle hanlık tahtına oturan Kubilay, Moğolların Büyük Han'ı ve Çin imparatoru olarak kabul görmek istiyordu. Bu isteğinin yanı sıra evrensel bir hâkimiyet de amaçladığından Song'un ele geçirilmesi oldukça önemliydi. Verimli topraklar, gelişmiş deniz ticareti, güney sınırını tehdit eden bir düşmandan kurtulma isteği de Song Hanedanı üzerine çıkılacak seferi kaçınılmaz kılıyordu. Song'un sahip olduğu coğrafi koşullarının yarattığı olumsuz etkiyle Yuan-Song mücadelesi uzun yıllar sürmüştür. Song savunmasında tespit edilen açık sayesinde elde edilen başarı Song seferinin seyrini değiştirmiştir. Coğrafi koşulların olumsuz etkisi bertaraf edilmiş, başarılı ilerleyiş neticesinde 1279 yılında Song Hanedanı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte Kubilay, atalarının da uzun yıllar boyunca gerçekleştirmeye çalıştığı hedefine ulaşmıştır. Song'un ele geçirilmesiyle büyük bir başarı elde eden Kubilay'ın Song seferini yetenekli komutanları gerçekleştirmiş, bu

⁵ Kubilay'ın kuzey bölgesi için güneyden tahıl temini etmek için uyguladığı projedir. Öncelikli olarak güneyden kuzeye botla taşıma fikri düşünülmüştür. Botla taşıma fikrine iki alternatif fikir üretilmiştir. Bu transfer ya doğu kıyısı boyunca yapılacak ya da daha kısa sürede Büyük Kanal aracılığıyla yapılacaktır. Kubilay'ın Song'un ele geçirilmesiyle birlikte artan deni gücü ve dış ticareti desteklemesiyle birlikte deniz yolu seçeneğine yöneltmiştir. Deniz yolu kullanılarak bu transfer yapılmaya çalışılmış, başlangıçta güvenilir olsa da sonraki seferlerde yaşanan tayfun sonucu memnuniyetsizlik yaşanmıştır. Kubilay bakanlarına Büyük Kanal'ı Hanbalık'a kadar uzatmayı teklif etmiştir. Bu proje ile tahıl Yangtze'den Kubilay'ın başkentine direk taşınabilecekti. Ancak çok sayıda işçi çalışmış, inşaat için çok fazla para harcanmıştır. Ayrıca büyük gemiler bu yolu kullanamamıştır. Başarısız bir proje olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Morris Rossabi, "Mismanagement and The Chinese Response" Excerpt From Khublai Khan: His Life and Times, *The History of Mongolia*, (Ed. David Sneath), Folkestone: Global Oriental 2010, s.439-440.

sefere kendisi katılmamıştır. Kubilay fiili olarak Song seferine sadece Mengü Han tarafından Dalı'nın alınmasıyla görevlendirildiğinde katılmıştır.

Song Hanedanının ele geçirilmesiyle birlikte Çin'de uzun yıllardır var olan iktidar mücadelesi sona eriyor ve Çin tek bir yönetim altında birleşiyordu. Böylece Kubilay'ın Çin'de var ettiği hanedan tüm Çin'i yöneten ilk hanedan olurken, kendisi de Çin'in tamamını yöneten ilk hükümdar oluyordu. Kubilay birbirinden farklı iki milletin çıkarlarını gözeterek hassas bir denge kurmaya çalışmıştır. Çinliler tarafından kabul görmek isteyen Kubilay, Moğol olma özelliğini yitirmeden ülkenin kuzeyi ve güneyinde farklılık gösteren kurumların uyumunu sağlamış, idari ve sosyal düzenlemeler yapmıştır. Karada savaşlarda üstün yetenek gösteren bir millet, Song'un ele geçirilmesinin ardından büyük bir donanmaya sahip olmuştur. Asker ve gemi sayısı artmıştır. Ancak bu sayılardaki artış Kubilay'a askeri anlamda olumlu bir etki sağlayamamış, Güneydoğu Asya seferlerinin başarısız olmasına engel olamamıştır. Song'un ele geçirilmesi Kubilay'ın yönetimi boyunca askeri anlamda kazandığı en büyük başarısı olmuştur.

KAYNAKLAR

ALLSEN, Thomas, (2008), "The Rise of The Mongolian Empire and Mongolian Rule in North China", *The Cambridge History of China*, C. VI, Cambridge: Cambridge University Press, s. 321-411.

ATWOOD, Christopher, (2004), *Encyclopedia of Mongolia and The Mongol Empire*, New York: Facts on File Inc.

BARTHOLD, V.V. (2013), *Orta Asya Hakkında Dersler*, (Çeviren: Ragıp Hulusi Özdemir), Ankara: TTK Yayınları.

BEYANİ, Şirin, (2015), *Moğol Dönemi İran'ında Kadın*, (Çeviren: Mustafa Uyar), Ankara: TTK Yayınları.

CHAN, Hok-lam, (2002), "Zhu Yunming's Quianwagi (Memoir of by gone events): A Neglected Source on Li Tan's Rebellion of 1262", *The Asian Library Journal*, C.11, S.1, s.96-109.

CLEAVES, Francis Woodman, (1956), "The Biography of Bayan of the Barrin in the Yuan Shih", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, C.19, S.3/4, s.185-301.

COBBİNG, Andrew, (2009), *Kyushu Gateway to Japan*, Folkestone: Global Orienting.

CÜVEYNİ, Alaaddin Ata Melik,(2013), *Tarih-i Cihan Güşa*, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara: TTK Yayınları.

DAVİS, Paul K. (2001), *100 Decisive Battles From Ancient Times to The Present*, New York: Oxford University Press.

DELGADO, James, (2017), *Kubilay Han'ın Kayıp Donanması*, (Çeviren: Merve Tosun), İstanbul: Tarih&Kuram Yayınevi.

D'OHSSON, A. Konstantin, (2014), **Moğol Tarihi**, (Çeviren: Bahadır Apaydın), Ankara: Nesnel Yayınları.

El Cüzcani, Minhaç-ı Sıraç, (2016), **Tabakat-i Nasiri**, (Çeviren: Mustafa Uyar), İstanbul: Ötüken Neşriyat.

FAZLULLAH, Reşidüddin ,(2013), **Camiu't- Tevarih (İlhanlılar Kısmı)**, (Çeviren: İsmail Aka, Mehmet Ersan, Ahmad Hesamipour Khelejani), Ankara: TTK Yayınları.

GROUSSET, Rene, (2014), **Bozkır İmparatorluğu**, (Çeviren: M.Reşat Üzmen), İstanbul: Ötüken Yayınevi.

HSIAO, Ch'i-ch'ing, (1978), **The Military Establishment of The Yuan Dynasty**, London: Council on East Asian Studies Harvard University.

KAWAZOE, Shoji, (1977), **蒙古襲来研究史論 (Moko Shurai Kenkyu Shiron, Moğol İstilas Araştırmaları Tarihi)**. Tokyo: Yuzankaku Yayınları.

KÜÇÜKYALÇIN, Erdal, (2013), **Samuraylar Çağı**, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

LİU, Cary Y. (1992), "The Yuan Dynasty Capital Ta-tu: Imperial Building Programme and Bureaucracy", **T'oung Pao Second Series**, C.LXXVIII, S. 4/5: s.264-301.

LORGE, Peter, (2005), **War, Politic and Society in Early Modern China 900-1795**, London-New York: Taylo&Francis Group.

MİNG, Huan Hing, (2016), **From the Mongols to the Ming Dynasty: How A Begging Mong Became Emperor of China, Zhu Yuan Zhang**, New York: Algora Publishing.

Moğolların Gizli Tarihi , (1986), (Çeviren: Ahmet Temir), Ankara: TTK Yayınları.

NİCOLLE, David and Richard Hook, (1990), **The Mongol Warlords**, United Kingdom: Firebird Books.

OTAGİ, Matsuo. (1941). "李璫の叛乱と其の政治的意義 (Ri Dan no hanran to sono seijiteki igi-Li Tan Ayaklanması ve Siyasi Önemi)", **Toyoshi Kenkyu**, C.VI, S.4: s.253-278.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi,(2005), "Moğollar", **TDVİA**, C.XXX, Ankara: TDV Yayınları, s. 225-229.

PANG, Lo Jung, (2012), **China As A Sea Power, 1127-1368: A Preliminary Survey of The Maritime Expansion and Naval Exploits of The Chinese People During The Southern Song and Yuan Period**, Singapore: Hong-Kong University Press.

ROSSABİ, Morris, (2015), **Kubilay Han**, (Çeviren: Özgür Özol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ROSSABİ, Morris, (2010), "Mismanagement and the Chinese Response Excerpt From Khublai Khan: His Life and Times", **The History of Mongolia**, (Ed. David Sneath), Folkestone: Global Oriental, s. 439-440.

ROSSABİ, Morris, (2014), **From Yuan to Modern China and Mongolia: The Writings of Morris Rossabi**, Leiden-Boston: Brill Yayınları.

- ROSSABİ, Morris, (2008), "The Reign of Khublai Khan", ***The Cambridge History of China***, C.VI, Cambridge: Cambridge University Press, s. 414-488.
- SASAKİ, Randal James, (2015), ***The Origin of The Lost Fleet of The Mongol Empire***, USA: Texas A&M University Press.
- TEMİR, Ahmet, (2002), "Moğol (veya Türk Moğol) Hanlığı", ***Türkler Ansiklopedisi***, C.VIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 256-264(416-432).
- TOGAN Arıcanlı, İsenbike, (1984), "Moğol Devrinde Çin'de Ticaret ve "Ortak" Tüccarları", ***Toplum ve Bilim Dergisi***, S.25/26: s.71-90.
- YAMADA, Nakaba, (1916), ***Ghenko: The Mongol İnvasion of Japan***, London: Smith, Elder&Co.
- YOSHİNOBU, Shiba, (1983), "Sung Foreign Trade: İts Scope and Organization", ***China Among Equals The Middle Kingdom and Its Neighbors, 10th-14th Centuries***, (Ed. Morris Rossabi), California: University of California Press.
- WEATHERFORD, Jack,(2018), ***Cengiz Han***, (Çeviren: Őermin Karakale), İstanbul: Kronik Kitap.